

Kennisplatform
Integratie &
Samenleving

AUTEURS

Liselotte van Loon-Dijkers
Anneke Brock

Met medewerking van:
Hans Bellaart
Maaïke van Rooijen

Februari, 2021

AFSTEMMING MET REGULIER ONDERWIJS EN GEMEENTEN

HET VERANKEREN VAN INITIATIEVEN VOOR AANVULLEND LEREN

Inhoud

1	Samenvatting	3
2	Inleiding	5
3	Aanvullend leren volgens de literatuur en experts	7
4	Projectbeschrijvingen	10
5	Afstemming met het regulier onderwijs	13
6	Afstemming met gemeenten	17
7	Conclusies en aanbevelingen	20
8	Literatuurlijst	24
	Bijlage 1 Methodologische verantwoording	25

1

Samenvatting

Taal Doet Meer (een vrijwilligersorganisatie in Utrecht) heeft aan het Portaal van Kennisplatform Integratie en Samenleving (KIS) gevraagd op welke manier het aanvullende leren met vrijwillige inzet beter verankerd kan worden in het lokale beleid. Met aanvullend leren worden intentionele, georganiseerde vormen van leren en ontwikkelen bedoeld. Hierbij krijgen leerlingen (en hun ouders) en de school ondersteuning bij verbetering van de leerprestaties en de ontplooiing van talenten van kinderen. In dit verkennende onderzoek is gekeken naar hoe de afstemming van aanvullend leren op basis van vrijwillige inzet met regulier onderwijs en de gemeente kan worden verbeterd, en hoe aanvullend leren daarmee een meer structurele plaats kan krijgen. Er is specifiek gekeken naar aanvullend leren op het gebied van taal voor kinderen met een migratieachtergrond (8-15 jaar). De projecten 'Taalversterkers' van Taal Doet Meer en 'Kansen bieden is meer dan onderwijs' van Stichting Lina stonden in dit verkennende onderzoek centraal. Er is een literatuurstudie uitgevoerd en er zijn interviews afgenomen onder betrokkenen bij aanvullend leren. Met de opbrengsten van een expertsessie zijn de bevindingen verder aangescherpt.

In deze verkennende studie beantwoorden we de hoofdvraag: *Hoe kan de duurzame samenwerking worden bevorderd tussen enerzijds aanvullend leren (op het gebied van taal), dat kinderen met een migratieachtergrond (8-15 jaar) op basis van vrijwillige inzet krijgen aangeboden, en anderzijds regulier onderwijs en de gemeente?*

MEERWAARDE VAN AANVULLEND LEREN

In eerste instantie is er gekeken naar de theoretische onderbouwing in de literatuur over de meerwaarde van de inzet van vrijwilligers bij aanvullend leren, specifiek op het gebied van taal, voor kinderen met een migratieachtergrond. De literatuur laat duidelijk zien dat de toenemende achterstanden van de kinderen met een migratieachtergrond uit de lagere inkomensgroepen de aandacht voor aanvullend leren rechtvaardigt. Aanvullend leren met de inzet van vrijwilligers kan kinderen een kans bieden om talenten te ontplooiën en een waardevol instrument zijn om kansengelijkheid te stimuleren.

Over de meerwaarde van de taalinitiatieven voor aanvullend leren twijfelen ook de geïnterviewden in dit onderzoek niet. Zeker voor kinderen met een migratieachtergrond kunnen de initiatieven een belangrijke bijdrage leveren. Scholen hebben vaak moeite om contact te houden met hun ouders, en taalinitiatieven voor aanvullend leren kunnen hen dichterbij elkaar brengen. Bovendien verschillen kinderen met een taalachterstand en een migratieachtergrond op een aantal punten van kinderen met een taalachterstand zonder migratieachtergrond, zoals cultuurverschillen (en daarmee andere normen en waarden), een andere thuistaal en beperkte kennis van het Nederlandse schoolstelsel bij ouders. Hierdoor heeft deze groep behoefte aan extra ondersteuning. Door de huidige coronacrisis is nog duidelijker geworden dat aanvullend leren voor een deel van de kinderen noodzakelijk is.

DE AFSTEMMING MET REGULIER ONDERWIJS

De resultaten die in de interviews en expertsessie naar voren komen, laten zien dat een goede samenwerking tussen taalinitiatieven voor aanvullend leren en het regulier onderwijs een meerwaarde heeft. Leraren en mentoren kennen de leerling goed en weten welke ondersteuning het beste kan helpen om bepaalde gaten in de kennis van de leerling te dichten. Bovendien slaan begeleiders een brug tussen school en de thuisomgeving van een leerling, en kunnen zij op een informele manier een ingang vinden bij de ouders.

Om de afstemming zo goed mogelijk te laten verlopen en een meer duurzame samenwerking te realiseren, kwamen de volgende werkzame elementen naar voren:

- Zoek een balans tussen het eigen aanbod en de behoefte van de school voor ondersteuning aan leerlingen. De behoefte van scholen voor ondersteuning is geregeld gericht op huiswerkbegeleiding of aansluiting bij de schoolmethode.
- De school moet tijd investeren in het contact met het initiatief en de vrijwilligers. De leraar of mentor moet tijd vrijmaken voor uitwisseling met het initiatief.

- Maak gebruik van elkaars expertise en wissel deze uit. Organiseer bijvoorbeeld kennisbijeenkomsten of sluit aan bij het contact dat een begeleider of mentor heeft met ouders (zoals bij oudergesprekken).
- Maak duidelijke afspraken over de verwachtingen (waaronder de doelen van de ondersteuning) en voldoe hieraan. Heb het met elkaar over wat aan beide kanten de toegevoegde waarde kan zijn van de samenwerking, en hoe de aanpakken mogelijk van elkaar verschillen.
- Zorg voor korte lijntjes, bijvoorbeeld door vaste contactpersonen aan te wijzen.
- Een financiële bijdrage vanuit scholen kan de betrokkenheid bij het taalinitiatief voor aanvullend leren vergroten. Deze bijdrage kan ook vanuit schoolbesturen, samenwerkingsverbanden voor passend onderwijs of het Rijk komen (eventueel per leerling).

DE AFSTEMMING MET DE GEMEENTE

Door een goede afstemming tussen de gemeente en initiatieven voor aanvullend leren, komen zij meer op één lijn wat betreft verwachtingen. Bovendien kan de samenwerking tussen een initiatief en bestaande structuren (zoals scholen en wijkteams) door de gemeente versterkt worden. Hierdoor krijgen meer kinderen de ondersteuning die ze nodig hebben en toont de gemeente betrokkenheid bij het initiatief.

Voor een goede afstemming met de gemeente kan naar de volgende werkzame elementen gekeken worden:

- Zorg voor een gemeenschappelijke visie op de meerwaarde van de samenwerking.
- Stuur als gemeente op de samenwerking tussen bestaande structuren (zoals met regulier onderwijs) en initiatieven voor aanvullend leren. Dit kan bijvoorbeeld door gezamenlijke bijeenkomsten te organiseren.
- Wijs vaste contactpersonen aan bij de gemeente en het initiatief en zorg voor voldoende contactmomenten.
- Ga gezamenlijk op zoek naar alternatieve financiering, ook op Rijksniveau. Op scholen zijn tijd en financiën vaak het grootste struikelblok om samen te werken met taalinitiatieven voor aanvullend leren. Wanneer je als gemeente wilt dat scholen (of schoolbesturen of samenwerkingsverbanden) hierin investeren, creëer daar dan de mogelijkheden voor.

EEN DUURZAME SAMENWERKING

De afstemming met andere partijen kan – zoals hierboven gesteld – op uiteenlopende manieren verbeterd worden. Daarnaast kan afstemming beter verlopen wanneer een initiatief aan bepaalde voorwaarden voldoet. Zo helpt een professionele begeleiding van vrijwilligers om het vertrouwen van scholen en gemeente te vergroten. Bovendien is het tonen van de meerwaarde van taalondersteuning voor leerlingen met een migratieachtergrond een manier om de samenwerking te bevorderen. Zeker initiatieven die een goede relatie hebben met deze soms lastig te bereiken doelgroepen, kunnen hun meerwaarde hiermee onderbouwen. Een spanningsveld blijft dat het lastig is de afstemming goed te organiseren, zonder de bestaande structuren in het onderwijs te zwaar te belasten.

Qua financiering zijn er verschillende mogelijkheden voor initiatieven. Gemeenten kunnen hun financiering vaak maar voor één of twee jaar vastleggen vanwege de financieringscyclus die geldt binnen een gemeente. Het Rijk ondersteunt geregeld projecten, bijvoorbeeld vanuit het bevorderen van gelijke kansen via de Gelijken Kansen Alliantie. Een van de twee casestudies, Stichting Lina, kon hun project met een dergelijke financiering opstarten. Daarnaast zijn er fondsen en legaten die projecten kunnen ondersteunen. Hier maakte het andere initiatief, Taal Doet Meer, al vaak gebruik van. De Gelijke Kansen Alliantie zou in haar uitvoerende taken bovendien meer aandacht kunnen besteden aan de samenwerking tussen regulier onderwijs en initiatieven voor aanvullend leren.

2

Inleiding

AANLEIDING

Nog relatief veel kinderen met een migratie- of vluchtelingenachtergrond hebben een taalachterstand. Veel taalkennis en taalvaardigheden worden buiten het formeel onderwijs verworven, maar niet ieder kind kan op het niveau komen dat past bij zijn daadwerkelijke ontwikkelpotentie. Sommige kinderen hebben een thuissituatie waarin onvoldoende begeleiding mogelijk is, bijvoorbeeld als de ouder zelf onvoldoende de Nederlandse taal beheerst of weinig opleiding heeft genoten. Goede huiswerkbegeleiding, coaching en andere vormen van aanvullend leren kunnen hierbij helpen, maar zijn vaak kostbaar en niet voor iedereen toegankelijk (Elffers et al., 2019).

Aan het Portaal van Kennisplatform Integratie en Samenleving (KIS) is door Taal Doet Meer gevraagd hoe het aanvullende leren met vrijwillige inzet beter verankerd kan worden in het lokale beleid. Taal Doet Meer, een vrijwilligersorganisatie voor meertalige inwoners van Utrecht, denkt dat een structurele inzet van aanvullend leren met vrijwillige inzet een meerwaarde heeft. Het vergroten van kansengelijkheid door de inzet van enthousiaste vrijwilligers is relatief goedkoop. Onderzoek laat zien dat vrijwilligerswerk een unieke toegevoegde waarde heeft. De 'cliënt' ervaart bijvoorbeeld dat de vrijwilliger dichter bij hem of haar staat dan een beroepskracht (Metz & Meijs, 2015). Dat kan zorgen voor een meer betekenisvolle relatie. Ook gedurende de eerste Covid-19-maatregelen bleek de inzet van vrijwilligers van Taal Doet Meer van grote waarde, toen de scholen de deuren sloten en veel ouders niet in staat waren het onderwijs over te nemen van de leraren.

In deze studie verkennen we de meerwaarde van de inzet van vrijwilligers in initiatieven voor aanvullend leren op het gebied van taal. Ook kijken we op welke manier de afstemming van dergelijke initiatieven met het regulier onderwijs en de gemeente versterkt kan worden.

ONDERZOEKSVRAGEN EN SELECTIE INITIATIEVEN

De hoofdvraag van dit verkennende onderzoek is:

Hoe kan de duurzame samenwerking worden bevorderd tussen enerzijds aanvullend leren (op het gebied van taal), dat kinderen met een migratieachtergrond (8-15 jaar) op basis van vrijwillige inzet krijgen aangeboden, en anderzijds regulier onderwijs en de gemeente?

Deelvragen bij deze hoofdvraag zijn:

1. Welke theoretische onderbouwing is er in de literatuur te vinden van de meerwaarde van inzet van vrijwilligers bij aanvullend leren (op het gebied van taal) voor kinderen met een migratieachtergrond?
2. Hoe kan de afstemming tussen dit type aanbod en regulier onderwijs worden versterkt (inhoudelijk, organisatorisch, financieel)?
3. Hoe kan de afstemming tussen dit type aanbod en de gemeente worden versterkt (inhoudelijk, organisatorisch, financieel)?

Wij hebben ons voor de beantwoording van deze vragen gericht op twee organisaties in twee gemeenten, namelijk Taal Doet Meer in Utrecht en Stichting Lina in Dordrecht. Taal Doet Meer is een grote organisatie, met meer dan 1000 actieve vrijwilligers die bijdragen aan het leren van de Nederlandse taal aan anderstaligen uit alle leeftijdsgroepen. We hebben ons in deze verkennende studie specifiek gericht op het programma Taalversterkers (8-16 jaar) van Taal Doet Meer. Taal Doet Meer biedt hierin informeel aanvullend leren aan en koppelt vrijwilligers aan kinderen van Utrechtse met een taalachterstand. Daarmee ondersteunen zij kinderen en jongeren bij Nederlandse taal, huiswerk, algemene ontwikkeling en toekomstperspectief, met als doel hun onderwijskansen te verbeteren.

Aangezien de afstemming met het regulier onderwijs en gemeenten kan verschillen per initiatief en regio, zijn we op zoek gegaan naar een vergelijkbaar project als Taal Doet Meer in een andere gemeente. Op deze manier konden we werkzame elementen uit verschillende contexten vergelijken. Een inventarisatie bij uiteen-

lopende stakeholders en via Google wees uit dat er niet veel initiatieven voor taalondersteuning door vrijwilligers te bestaan voor kinderen met een migratieachtergrond. Uiteindelijk zijn we door de Dordtse studie (Onderwijsstad, 2016) – een van de weinige onderzoeken naar aanvullend leren op gemeenteniveau – bij de gemeente Dordrecht uitgekomen, die ons wees op Stichting Lina. ‘Kansen bieden is meer dan onderwijs’ van Stichting Lina is een klein opstartend initiatief voor aanvullend leren in Dordrecht. Vanuit Stichting Lina worden voornamelijk leerlingen uit achterstandswijken ondersteund. De focus in de ondersteuning ligt op de behoeften van de leerling, veelal gerelateerd aan een taalachterstand, waarbij de ouders intensief worden betrokken. Ook huiswerkbegeleiding en de sociale ontwikkeling komen aan bod.

De specifieke aandacht voor aanvullend leren onder leerlingen met een migratieachtergrond is volgens Taal Doet Meer en andere betrokkenen gerechtvaardigd. Deze leerlingen verschillen op een aantal punten van leerlingen met een taalachterstand zonder migratieachtergrond. Zo kan er sprake zijn van cultuurverschillen (en daarmee andere normen en waarden), een andere thuistaal, en eventuele onbekendheid met het Nederlandse schoolsysteem bij ouders en de pedagogische uitgangspunten die daar gelden.

METHODE EN BORGING

In dit onderzoek hebben we een literatuurscan uitgevoerd naar aanvullend leren, waarbij we onder andere in zijn gegaan op de definitie van aanvullend leren, die geregeld voor discussie zorgt. Ook is met behulp van de theorie gekeken waarom aanvullend leren voor specifieke achterstandsgroepen nodig is, waarom inbedding in bestaande structuren relevant is en op welke manier aanvullend leren ingebed kan zijn binnen regulier onderwijs en gemeenten.

Door middel van semigestructureerde interviews in de periode van april tot september 2020 hebben we in kaart gebracht op welke manier de twee projecten voor aanvullend leren ondersteuning bieden aan kinderen met een taalachterstand. We hebben onderzocht hoe deze projecten in het regulier onderwijs en in de betreffende gemeente momenteel een plek hebben en hoe deze positie versterkt kan worden.

Bij beide initiatieven zijn we in gesprek gegaan met een projectleider en iemand van de gemeente. Ook hebben we bij Taal Doet Meer gesproken met twee betrokken scholen, vrijwilligers en een deelnemer. Daarnaast spraken we met verschillende experts op het gebied van aanvullend leren. In totaal zijn er 12 interviews met 13 deelnemers afgenomen (zie bijlage 1).

Na analyse van de gesprekken is een expertbijeenkomst gehouden. In deze expertbijeenkomst zijn we ingegaan op de belangrijkste resultaten en de aanbevelingen die we hebben gedaan. Er waren zes aanwezigen bij de bijeenkomst. In bijlage 1 is te vinden wie er aanwezig waren.

Naar verwachting zullen de ervaringen van de geïnterviewden ook herkenbaar zijn voor andere initiatieven, gemeenten en scholen. De aanbevelingen die uit het onderzoek naar voren komen, bieden ook voor andere initiatieven op het gebied van aanvullend leren (op het gebied van taal) voor kinderen met een migratieachtergrond bruikbare handvatten om de afstemming tussen initiatieven, gemeenten en scholen te verbeteren.

LEESWIJZER

De rapportage is als volgt opgebouwd. Hoofdstuk 3 biedt een korte theoretische achtergrond over aanvullend leren, waarbij we onder andere ingaan op de definitie van aanvullend leren. In hoofdstuk 4 staan de initiatieven beschreven die in deze studie centraal stonden, die van Taal Doet Meer en Stichting Lina. De afstemming tussen de initiatieven en het regulier onderwijs komt aan bod in hoofdstuk 5. In hoofdstuk 6 gaan we in op de afstemming van de initiatieven met de gemeente. Tot slot beschrijven we in hoofdstuk 7 de conclusies en gaan we in op de implicaties van deze verkennende studie voor de praktijk.

3

Aanvullend leren volgens de literatuur en experts

In dit hoofdstuk staat beschreven wat aanvullend leren is, waarom het nodig is, en op welke manieren taalinitiatieven voor aanvullende leren kunnen samenwerken aan taalachterstanden met het regulier onderwijs en gemeenten. We gaan in op de belangrijkste literatuur met betrekking tot aanvullend leren in Nederland, en beschrijven wat experts op het gebied van aanvullend leren hierover hebben gezegd in de interviews.

WAT IS AANVULLEND LEREN?

- De Onderwijsraad (2018) definieert aanvullend leren als buitenschools leren. De term buitenschools leren zou echter de illusie wekken dat deze vorm van ontwikkelen buiten de school om plaatsvindt; alsof er geen contact zou bestaan met het regulier onderwijs. In algemene zin spreken Elffers en collega's (2019, p.5) daarom van aanvullend onderwijs: intentionele, georganiseerde vormen van leren en ontwikkelen. Scholen hebben echter soms moeite met de term aanvullend onderwijs, omdat deze term pretendeert dat het aanvullend onderwijs hetzelfde niveau zou bieden als het regulier onderwijs (bron: interview met initiatief). In deze studie gebruiken we niettemin de term aanvullend leren, mede omdat we in de praktijk zien dat aanvullende initiatieven zich naast de schoolvakken juist ook richten op de bredere sociale ontwikkeling van het kind.
- Het aanvullend leren staat als het ware ten dienste van het thuis leren en onderwijs op school: aanvullend leren biedt leerlingen (en hun ouders) en de school ondersteuning bij verbetering van de leerprestaties en de ontplooiing van talenten van kinderen (CAOP, 2018). Het reguliere onderwijs kan deze extra hulp goed gebruiken om achterstanden bij leerlingen in te halen. Door het laagdrempelige en naschoolse karakter kan het relatief gemakkelijk als een verrijking of aanvulling functioneren. Vaak worden onderwerpen behandeld of verdiept die op school niet of weinig aan bod komen.
- De toegankelijkheid, doelmatigheid en kwaliteit van aanvullend leren wordt niet gecontroleerd door de Inspectie voor Onderwijs, zoals wel het geval is met het regulier onderwijs. Hierdoor is lastig na te gaan in welke mate initi-

atieven voor aanvullend leren voldoen aan bepaalde eisen (bron: interview met experts). Daarnaast is de variatie en daarmee de impact van de initiatieven zeer groot (Granger, 2010). Sommige initiatieven zijn effectief, terwijl andere dit niet zijn. De vrijwilligers zijn vaak jong en de continuïteit kan niet worden gewaarborgd. De mate waarin leerlingen toegang hebben tot een initiatief en de manier waarop de continuïteit is gewaarborgd, is daarom wisselend. De samenhang met prestaties is ook lastig te onderzoeken. De bijdrage van aanvullend leren is volgens experts afhankelijk van het initiatief en van de kwaliteit van de vrijwilligers.

WAAROM AANVULLEND LEREN VOOR SPECIFIEKE ACHTERSTANDSGROEPEN?

- Er zijn verschillende signalen dat in het Nederlandse primair en voortgezet onderwijs sprake is van ongelijke leeransen voor leerlingen. Deze ongelijkheid neemt verder toe door de toename van door ouders zelf betaalde aanvullende leerinitiatieven, waaronder ook huiswerkbegeleiding (Boer, Bosker & van der Werf, 2010; CAOP, 2018; CPB, 2020; de Geus & Bisschop, 2017; Inspectie van het Onderwijs, 2016/2017; Lauer, Akiba, Wilkerson, Apthorp, Snow, & Martin-Glenn, 2006; Schmidt, Burroughs, Zoido, & Houang, 2015; Timmermans et al., 2015; Unicef, 2018). Ouders van de kinderen die de begeleiding het hardst nodig hebben, kunnen deze niet betalen. Met de recente instroom van vluchtelingenkinderen is er nog een groep bijgekomen met onvoldoende financiële draagkracht voor de dure, formele initiatieven.
- Het vastlopen van het onderwijsachterstandenbeleid en de toenemende achterstand van kinderen die ouders hebben met een laag opleidingsniveau, rechtvaardigt aandacht voor aanvullend leren – waaronder huiswerkbegeleiding – als een van de alternatieven om leerachterstanden weg te werken (CAOP, 2018; CPB, 2020). Laagdrempelige initiatieven voor aanvullend leren bieden deze kinderen een extra kans om hun talenten te ontplooiën en kunnen een belangrijk instrument zijn om kansengelijkheid te stimuleren. Om onderwijsgelijkheid te realiseren zijn leerarrange-

menten nodig die gratis toegankelijk zijn voor leerlingen bij wie potentieel blijft liggen. Zij hebben na school niet alleen meer behoefte aan hulp bij de schoolvakken vanuit huiswerkbegeleiding, maar ook bij het zelfstandig leren en plannen (Miller, 2003).

Een expert: *"Aanvullend leren werkt alleen tegen kansenongelijkheid als ook iedereen er toegang toe heeft en dat is vaak niet zo. Je kan wél zeggen dat het werkt tegen onderwijsachterstanden. Extra taalinput is immers extra taalinput."*

WAAROM IS INBEDDING VAN AANVULLEND AANBOD IN BESTAANDE STRUCTUREN BELANGRIJK?

- Er is tot nu toe weinig onderzoek gedaan naar de toegevoegde waarde van vrijwillige inzet bij aanvullend leren. Algemeen onderzoek naar aanvullend leren laat over het algemeen zien dat de lage inkomensgroep, waaronder vaak kinderen met een migratieachtergrond, meer voordeel zal hebben van aanvullend leren dan middeninkomen kinderen (Berdowski, Berger & Bal, 2010). De impact en kwaliteit van de initiatieven die werken met vrijwilligers is hierbij niet altijd even zichtbaar en onderzoek naar de resultaten van aanvullend leren op het verkleinen van de taalachterstand met vrijwillige inzet is vooralsnog gering. Onderzoek naar vrijwilligerswerk in het algemeen laat zien dat vrijwillige inzet op zowel economisch als maatschappelijk gebied waardevol kan zijn (Movisie, 2017). Zo kan de inzet van vrijwilligers op termijn tot een aanzienlijke kostenbesparing leiden, alleen zijn deze besparingen moeilijk te kwantificeren. Naast het voordeel van kostenbesparing is er ook een belangrijke maatschappelijke waarde. Vrijwilligerswerk zorgt voor sociale samenhang; het koppelen van een vrijwilliger aan een scholier – met een migratieachtergrond – brengt verschillende leefwerelden met elkaar in contact. De vrijwilligers krijgen hierdoor een verbinding met nieuwkomers in Nederland en de integratie van deelnemers en hun ouders wordt bevorderd. Echter, er kleven ook bepaalde risico's aan vrijwilligerswerk, zoals een hoog personeelsverloop (Efficers et al., 2019). Om goede begeleiders te vinden, effectief aanbod te realiseren, continuïteit te waarborgen, en maatschappelijke cohesie te bevorderen, zouden universiteiten en hogescholen (financiële) ondersteuning kunnen bieden aan initiatieven (bron: interview met experts).
- Het verbinden van leren in de school met (taal)initiatieven voor aanvullend leren, is belangrijk. In verschillende rapportages wordt aandacht besteed aan de benodigde versterking van een stelselbrede verbinding: reguliere en aanvullende leerinitiatieven zouden nadrukkelijker met elkaar

in verband moeten worden gebracht (de Geus & Bisschop, 2017; Onderwijsraad, 2018). Samenwerking en coördinatie tussen het onderwijs, gemeenten en maatschappelijke organisaties is daarom gewenst om de effectiviteit in de regio te vergroten. Overheden blijken zeer terughoudend om financiële middelen voor aanvullend leren in te zetten. Het bestrijden van onderwijsongelijkheid blijft een kerntaak van het reguliere onderwijs. Gezien de aard en omvang van de achterstanden concludeert het CAOP-rapport echter dat aanvullend leren 'onontbeerlijk' is en derhalve meer investering rechtvaardigt.

HOE KUNNEN HET REGULIER ONDERWIJS EN EEN INITIATIEF VOOR AANVULLEND LEREN SAMENWERKEN?

- Bronkhorst en Akkerman (2016) maken voor het afstemmen van reguliere leeractiviteiten met aanvullend leren gebruik van het begrip 'boundary crossing'. Het vertrekpunt van deze theorie is dat mensen over grenzen heen werken en leren. Het transformatieproces voor 'boundary-crossing' bestaat uit: identificatie (hoe verhouden de verschillende praktijken zich tot elkaar?), coördinatie (hoe kunnen de verschillende praktijken aan elkaar worden verbonden?), kritische reflectie (hoe kunnen de verschillende praktijken van elkaar leren?) en transformatie (hoe kunnen die lessen in de praktijk worden gebracht?). Over grenzen heen werken en leren is niet altijd makkelijk, laat ook onderzoek van Bellaart, Achahchah & Badou (2019) zien:

"In de praktijk blijkt het niet eenvoudig om een effectieve en duurzame samenwerking tot stand te brengen. De wederzijdse verwachtingen lopen nogal eens uiteen en de verschillen tussen vrijwilligers en beroepskrachten kunnen leiden tot misverstanden en irritaties." (p. 3)

Het is daarom belangrijk dat het regulier onderwijs en de initiatieven zich inspannen om zicht te krijgen op hoe de twee partijen zich van elkaar onderscheiden en tot elkaar verhouden: hoe wordt op de andere plek gewerkt? Ook zijn de coördinatie (bijvoorbeeld in de vorm van een gemeenschappelijk ontwikkeldossier) en kritische reflectie helpend bij een succesvolle samenwerking. Uiteindelijk zou dit moeten leiden tot een transformatie, waarbij het gaat om het verbinden van de kennis over de verschillende leeromgevingen om vandaaruit een nieuwe innovatieve praktijk te ontwikkelen.

- In 2018 is een evaluatieonderzoek gedaan naar de samenwerking tussen Taal Doet Meer en het reguliere onderwijs (Damhuis, 2018). Hieruit blijkt dat de ervaringen met de samenwerking wisselend zijn. Wanneer de begeleider vanuit Taal Doet Meer en de leraar uit het regulier onder-

wijs elkaar spreken, is de samenwerking veelal positief. Op basis hiervan is geadviseerd om meer tijd te steken in afstemming en samenwerking en deze te formaliseren. In het hoofdstuk over de samenwerking met het regulier onderwijs gaan we hier verder op in.

- Scholen zijn soms terughoudend over 'boundary-crossing' met initiatieven voor aanvullend leren: "*De scholen regeren in hun eigen rijk*" (Onderwijsstad, 2016, p. 33). Enerzijds vinden ze aanvullend leren niet nodig, maar anderzijds bevelen ze ouders mentorprogramma's voor hun kind aan en zijn ze zelf initiator van aanvullende initiatieven (bron: interview met experts). Soms huren scholen ook zelf initiatieven in om aanvullend leren te leveren. Volgens een expert is dit enigszins vreemd: dit laat zien dat de school deze leerlingen niet goed kan bedienen en dat de school, de leerling of de maatschappij steken heeft laten vallen.

HOE KUNNEN EEN GEMEENTE EN EEN INITIATIEF VOOR AANVULLEND LEREN SAMENWERKEN?

- Er is geen specialistische academische literatuur beschikbaar over de samenwerking tussen initiatieven voor aanvullend leren en de gemeente. Een onderzoek naar het bouwen van duurzame bruggen in samenwerkingsverbanden tussen migrantenorganisaties en de gemeente op lokaal niveau (Bellaart et al., 2019), laat zien dat de regie over de samenwerking meestal wordt overgelaten aan externe partijen en niet vanuit de gemeente wordt 'geregisseerd'. Toch lijkt de gemeentelijke financiering én regie belangrijk voor een duurzame samenwerking; de belangen kunnen met gemeentelijke sturing sneller worden verbonden (Gilsing, de Gruijter & Pels, 2012).
- Uit de Dordtse studie (Onderwijsstad, 2016) blijkt dat initiatieven voor aanvullend leren zich niet isoleren, hoewel de eigen identiteit van de initiatieven vaak voorop staat. Initiatieven staan juist open voor de samenwerking met het regulier onderwijs. Er is bovendien een grote bereidheid om samen te werken met andere initiatieven en samenwerkingen in de toekomst verder uit te bouwen.
- De studie van Bellaart en collega's (2019) schetst vier randvoorwaarden voor het bouwen van duurzame bruggen tussen informele en formele organisaties:
  - » De eerste randvoorwaarde is een gemeenschappelijke visie over het doel – en daarmee ook de noodzaak van de samenwerking. Dat creëert meer draagvlak en toont ook dat de betrokken partijen bereid zijn om risico's te delen.
  - » Een tweede randvoorwaarde is het maken van afspraken over de concrete rollen en taken. Wie verzorgt de training en begeleiding van de vrijwilligers, hoe verloopt de doorverwijzing van de leerling naar het initiatief,

en welke terugkoppeling is er tussen de partijen? Het is belangrijk om die afspraken aanhoudend te blijven evalueren.

- » De derde randvoorwaarde is specifiek van toepassing op de rol van de gemeente. Met relatief kleine bedragen aan de begeleiders kunnen zij professionals ontlasten. Om dit te verduurzamen zou er op gemeenteniveau een mogelijkheid moeten zijn voor structurele financiering. De continuïteit van 'vaste' vrijwilligers zorgt voor vertrouwen bij formele instellingen.
- » De vierde en laatste voorwaarde voor het duurzaam bouwen van bruggen is de goede begeleiding en coördinatie van vrijwilligersinzet. Het is handig als een professional vanuit de gemeente of een formele organisatie de coördinatie van de verschillende initiatieven op zich neemt.

4

Projectbeschrijvingen

In deze verkennende studie hebben we ons verdiept in twee initiatieven: Taal Doet Meer (Utrecht) en Stichting Lina (Dordrecht). Taal Doet Meer is een grote gevestigde organisatie en Stichting Lina een kleine opstartende organisatie. Het aanvullend leren dat zij bieden aan kinderen is gericht op een soortgelijke doelgroep, namelijk jongeren met een migratieachtergrond die een taalachterstand hebben, en bestaat uit vergelijkbare ondersteuning. In dit hoofdstuk zijn beide initiatieven beschreven.

TAALVERSTERKERS VAN TAAL DOET MEER (UTRECHT)

Taal Doet Meer is een grote vrijwilligersorganisatie in de gemeente Utrecht die jaarlijks ongeveer 220 leerlingen ondersteunt. Vanwege de coronacrisis bedienen zij dit jaar ruim 150 leerlingen extra. In de projecten werken ze aan de Nederlandse taal, door Nederlandse vrijwilligers uit Utrecht te koppelen aan van oorsprong anderstalige Utrechters. Taal Doet Meer heeft uiteenlopende projecten, waaronder het programma 'Taalversterkers tussen school en thuis' (in het kort Taalversterkers). Dit programma richt zich op het verkleinen van de taalachterstand van leerlingen, om zo de onderwijsgelijkheid te bevorderen. Het programma bestaat uit vijf deelprojecten: Taalmentoraat primair onderwijs, Taalmentoraat voortgezet onderwijs, Huiswerkhulp Utrecht, Stadsnetwerk Taal en Huiswerk (Taalmentoraten Online) en School's Cool.

Het Stadsnetwerk Taal en Huiswerk is onderdeel van het Stadsnetwerk Gelijke Kansen en wordt geleid door Taal Doet Meer. Het Stadsnetwerk Gelijke Kansen is een Utrechtse samenwerking voor gelijke kansen in onderwijs. Hierbij zijn de gemeente Utrecht, Universiteit Utrecht, hogescholen, basisscholen en middelbare scholen, vrijwilligersorganisaties (waaronder Taal Doet Meer), de Vrijwilligerscentrale Utrecht en Bibliotheek Utrecht aangesloten. Bij het Stadsnetwerk Taal en Huiswerk kunnen alle leerlingen van 4 tot 16 jaar in Utrecht extra activiteiten op het gebied van taal of huiswerk krijgen. Het is gestart als noodhulp ten tijde van de schoolsluitingen aan het begin van de Covid-19-crisis.

Inhoud begeleiding

De kinderen worden binnen Taalversterkers gemiddeld een jaar begeleid. De taalmentoraten duren een schooljaar, School's Cool duurt 1,5 jaar, de Huiswerkhulp nog wat langer en het Stadsnetwerk Taal en Huiswerk ongeveer een half jaar. Voor alle projecten zijn er wachtlijsten; daarom moet Taal Doet Meer tegen sommige scholen zeggen dat leerlingen niet begeleid kunnen worden.

De focus voor leerlingen in het primair onderwijs ligt op taal en in het voortgezet onderwijs op taal- en huiswerkbegeleiding. De vrijwilligers focussen in de begeleiding op het plezier in lezen en taal. Daarnaast komen studievaardigheden, huiswerk en de brede algemene ontwikkeling aan bod, en bij oudere kinderen de toekomstoriëntatie. Bovendien ontmoeten de deelnemers iemand met een andere achtergrond dan zij hebben. Een onderdeel van het programma is het versterken van de stimulering van leerlingen via de thuisomgeving. De begeleiding vindt meestal thuis plaats, maar soms ook in buurthuizen, bibliotheken of op school.

Deelnemer: "De begeleiding is beter dan op school, er is meer tijd om dingen uit te leggen bij vragen. De wiskundeleraar gaat veel te snel, ze wordt boos als we wat vragen."

Doelgroep

De doelgroep van Taalversterkers is divers, maar het zijn altijd kinderen met een taalachterstand en in veruit de meeste gevallen hebben de kinderen een migratieachtergrond. De ouders kunnen hen niet voldoende begeleiden. Hieronder vallen zowel nieuwkomers als ouders van een latere generatie met een beperkte woordenschat. De kinderen die door Taal Doet Meer begeleid worden, groeien veelal op in gezinnen met een lage SES. De meeste aanmeldingen komen vanuit scholen, maar er komen ook aanmeldingen binnen via buurtteams.

Begeleiders

Het aantal vrijwilligers dat leerlingen begeleid, is ongeveer gelijk aan het aantal leerlingen dat wordt ondersteund. De vrijwilligers zijn goed opgeleid (hbo- of wo-denkniveau of mbo met een inspirerende werkervaring), zijn open en nieuwsgierig, en hebben een VOG (Verklaring Omtrent Gedrag). Zij hebben kennis van het onderwijssysteem, kunnen een rolmodel zijn en hebben interesse in interculturele communicatie. De vrijwilligers ontvangen trainingen en deskundigheidsbevordering gericht op het betreffende project en worden begeleid door Taal Doet Meer, waardoor de kwaliteit van de ondersteuning volgens Taal Doet Meer geborgd is.

Meerwaarde vrijwilligers

Taal Doet Meer ziet het werken met vrijwilligers als een meerwaarde. Er wordt maatwerk geleverd aan elk kind, wat op klasniveau niet altijd mogelijk is. De vrijwilligers vormen vaak een brug tussen de ouders en de school. Soms kunnen zij ouders ook inspireren om school-ondersteunend gedrag in te zetten, ook als zij beperkt Nederlands spreken. Taal Doet Meer ziet verder dat het inzetten van vrijwilligers een praktische manier is om verschillende groepen uit de samenleving met elkaar te verbinden. De vrijwilligers zijn betrokken, zetten eigen ervaring in, zijn laagdrempelig, gezinnen hebben vertrouwen in ze, ze hebben tijd en aandacht voor de deelnemer, en ze ontzorgen ouders en leraren. Niet alleen leren deelnemers van de vrijwilligers, maar ook leren de vrijwilligers van de deelnemers.

Initiatief: *"De leraar kan zeker heel liefdevol zijn, maar Taal Doet Meer heeft de ruimte en luxe om vanuit de wens van de leerling te werken."*

Financiering

De financiering van Taalversterkers komt voor meer dan de helft vanuit de gemeente. Daarnaast komen ze in aanmerking voor de landelijke subsidie voor laaggeletterdheid, krijgen ze geld van fondsen en werken ze samen met bedrijven. Scholen geven momenteel nog weinig financiële bijdrage aan Taalversterkers. Deelnemers aan de huiswerkbegeleiding betalen een symbolische vergoeding van 20 euro per maand. Deelname aan de overige projecten is gratis.

KANSEN BIEDEN IS MEER DAN ONDERWIJS, VAN STICHTING LINA (DORDRECHT)

Stichting Lina is in oktober 2019 gestart met het project 'Kansen bieden is meer dan onderwijs'. Hierin begeleiden zij kinderen met een taalachterstand die veelal afkomstig zijn uit kwetsbare wijken in de gemeente Dordrecht. Centraal in de aanpak van Stichting Lina staat het open gesprek tussen de ouder, leraar

en het kind – het driehoeksgesprek. De school spreekt met de ouder(s) en het kind of begeleiding of bijspijkeren nodig is, of dat er tekortkomingen zijn, bijvoorbeeld in de thuisbegeleiding. Ouders weten vaak niet hoe ze een kind moeten begeleiden als het gaat om onderwijs. Wanneer overeenstemming is bereikt over de begeleiding en tekortkomingen, wordt een plan van aanpak opgesteld in samenwerking met Stichting Lina.

Het project is kleinschalig en wordt voornamelijk geleid door dhr. Selman Ince. Het project in Dordrecht bouwt voort op de activiteiten van de oprichters in Rotterdam, waar Stichting Lina jarenlange ervaring op heeft gedaan in het begeleiden van ouders en kinderen. Op basis van deze ervaring en hun contacten met de Dordtse inwoners in kwetsbare wijken, hebben zij het project gedefinieerd en vormgegeven.

Inhoud begeleiding

De meeste begeleiding vindt in groepsverband plaats wanneer leerlingen dezelfde behoefte hebben, en anders op individueel niveau. De locatie is meestal een van de scholen die leerlingen hebben aangemeld. De begeleiding is ook gericht op de ouders. Samen met de docent gaan de begeleiders in gesprek met hen om hun rol en mogelijkheden als stimulator en facilitator in de ontwikkeling van hun kind te ondersteunen. Door de intensievere betrokkenheid van ouders presteert het kind volgens Stichting Lina beter en zit het kind beter in zijn vel. Kind-begeleiding bestaat uit pre-teaching en bijles bij schoolse vakken en 21e-eeuwse vaardigheden. De zelfregie van kinderen en hun ouders staat bij Stichting Lina centraal, wat voor hen betekent dat ouders en kinderen samen hun eigen leerproces kunnen vormgeven. Met deelname aan het project verbeteren de vaardigheden van kinderen en hun ouders, waardoor de kansengelijkheid toeneemt en de talenten van kinderen worden benut.

Doelgroep

Stichting Lina zet in op leerlingen die niet conform potentie scoren. Dit kan bijvoorbeeld komen door het gebrek aan contact van de school met de ouders, of door onvoldoende mogelijkheden voor leerlingen om thuis aan school te werken. Bij sommige leerlingen is er enkel sprake van een beperkte taalkennis. De kinderen hebben uiteenlopende culturele achtergronden.

De kinderen die ondersteuning krijgen zijn ongeveer 10 tot 15 jaar (groep 6 van het primair onderwijs tot 3e klas van het voortgezet onderwijs). Hun ouders weten vaak niet goed hoe zij hun kind kunnen ondersteunen, het Nederlandse onderwijssysteem niet kennen of zelf onvoldoende scholing hebben gehad. In het eerste schooljaar zijn er 13 leerlingen begeleid. Stichting Lina zit vooral in Dordrecht West, een achterstandswijk in Dordrecht waar veel mensen met een migratieachtergrond wonen. Er is een

grote wachtlijst bij het initiatief. De meeste leerlingen worden aangemeld door de school van de leerling. Soms benaderen leerlingen of ouders zelf het initiatief, of komen zij via de wijkteams bij Stichting Lina terecht.

Begeleiders

De oprichters van Stichting Lina geven de meeste begeleiding. Daarnaast geven ook geregeld bevriende leraren op vrijwillige basis ondersteuning aan de deelnemers. Alle vrijwilligers zijn dus hoogopgeleid en hebben een docentenachtergrond, waarmee de kwaliteit van de ondersteuning volgens Stichting Lina is geborgd. In de toekomst wil Stichting Lina het aantal vrijwilligers uitbreiden, maar nu probeert zij eerst toe te groeien naar het ondersteunen van de vrijwilligers door het bieden van specialistische kennis. Dat is tot nu toe door de coronamaatregelen nog niet structureel gelukt.

Samen werken aan de toekomst van de kinderen is het "motto" van de vrijwilligers van Stichting Lina. Vrijwilligers met een docentenachtergrond krijgen de mogelijkheid om in een vrije omgeving ouder en kind te begeleiden, waarbij de opgedane werkervaring goed van pas komt. De vrijwilligers houden bij de praktische invulling en uitvoering van het plan zoals opgesteld tijdens het driehoeksgesprek (ouder, kind, en leraar) rekening met de tekortkomingen van de leerling in het regulier onderwijs.

Financiering

Stichting Lina wordt voor 30% gefinancierd door de gemeente Dordrecht en voor 70% vanuit de Gelijke Kansen Alliantie. De financiering is in eerste instantie voor twee schooljaren.

5

Afstemming met het regulier onderwijs

In dit hoofdstuk gaan we in op de afstemming met het regulier onderwijs op inhoudelijk, organisatorisch en financieel vlak, aan de hand van de praktijkvoorbeelden 'Taalversterkers' van Taal doet Meer en 'Kansen bieden is meer dan onderwijs' van Stichting Lina.

De deelnemers van Taal Doet Meer en Stichting Lina worden voor het grootste deel aangemeld door scholen. De initiatieven hebben dan ook te maken met scholen op zowel managementniveau (bijvoorbeeld het contact tussen het initiatief en de school-directeur) als uitvoerend niveau (bijvoorbeeld het contact tussen de vrijwilliger en de leraar of mentor). Op beide niveaus gebeurt afstemming bij beide initiatieven normaalgesproken slechts in beperkte mate.

Door de coronacrisis is het contact met scholen voor beide initiatieven veranderd. Hoewel bij Taal Doet Meer de formele samenwerking met scholen via de Impuls Onderwijskwaliteit vanaf 2017 iets was versterkt, hebben zij sinds de coronacrisis een stuk intensiever contact met het regulier onderwijs via de samenwerkingsverbanden voor passend onderwijs in Utrecht. Sinds de coronacrisis zit Taal Doet Meer met hen aan tafel bij de gemeente. Het rechtstreekse contact met de tientallen scholen waarvan zij leerlingen begeleiden, is sinds de coronacrisis nauwelijks veranderd. Stichting Lina heeft juist minder contact met scholen sinds de coronacrisis; het contact is sindsdien veelal weggefallen. Stichting Lina werkte samen met vijf scholen, maar het contact met de scholen verloopt sinds de coronacrisis moeizamer, terwijl Stichting Lina het contact met de scholen wil intensiveren, en het aantal scholen waar zij mee samenwerkt graag zou uitbreiden. Bovendien zijn er vier leerlingen die sinds de coronacrisis niet meer naar de lessen komen.

INHOUDELIJKE AFSTEMMING MET HET REGULIER ONDERWIJS

Aansluiten bij de leerling en school

Initiatieven voor aanvullend leren willen zoveel mogelijk aansluiten bij de behoefte van de leerling, zodat de leerling er zoveel mogelijk uit kan halen. Samenwerking heeft volgens de taalinitiatieven een meerwaarde, omdat het regulier onderwijs en taalinitiatieven voor aanvullend leren hiermee beter op elkaar afgestemd en daardoor effectiever zijn. Ook het regulier onderwijs vindt aansluiting van het aanvullend leren bij de behoefte van de individuele leerling essentieel. Deze behoefte is vaak het beste in beeld bij de leraar. Voor vrijwilligers van Taal Doet Meer is het niet noodzakelijk dat er contact is met de leraar of mentor, maar het is volgens hen wel van toegevoegde waarde voor de ondersteuning.

Vrijwilliger: *"Omdat je dan een diverser beeld krijgt hoe het op school gaat met de leerling. Niet alleen het educatieve stukje, maar ook het sociale stukje. Je hoort vaak een eenzijdig verhaal vanuit de ouders en de leerling. Met de leraar kun je toch beter de activiteiten afstemmen."*

Taal Doet Meer hecht er aan om te weten wat de school belangrijk vindt qua methodiek, en wat een leerling verder kan helpen. Het verschilt per leerling of er inhoudelijke doelen worden opgesteld in samenwerking met het regulier onderwijs. Er wordt over het algemeen weinig gesproken over sociale leerdoelen of inhoudelijke leerpunten. Als er contact is tussen de leraar en de vrijwilliger van Taal Doet Meer, gaat het vaak over de cijfers die een leerling haalt. En als er doelen worden geformuleerd, zijn dat doelen zoals 'naar de bibliotheek', 'werken aan begrijpend lezen', of 'meer de deur uit'. Ook tussen Stichting Lina en scholen is er enige inhoudelijke afstemming. Als een kind moeite heeft met wiskunde, dan spreken Stichting Lina en de school daar een doel over af, waarna de stichting een plan van aanpak opstelt samen met de leerling en ouder. Bijvoorbeeld: 'de leerling rond de stof af die hij moet leren voor de toets over zes weken'.

Het aansluiten bij de behoefte van de school is voor scholen ook belangrijk. Zo is Taal Doet Meer goed ingestapt op de urgentie die ontstond naar aanleiding van de toegenomen instroom van vluchtelingkinderen en zijn ze flexibel in de begeleiding. Het buiten de lijntjes durven denken waarderen scholen erg. Daarentegen kan de inhoud van het aanvullend leren een spanningsveld zijn. Scholen willen het liefste huiswerkbegeleiding, waarin verder wordt gegaan met de inhoud van de reguliere lessen. Een van de scholen geeft aan dat zij het liefst zou willen dat de inhoud volledig aansluit en vrijwilligers gebruikmaken van de methodiek van de school. Taal Doet Meer kiest echter voor een bredere aanpak, waarin ook andere aspecten een plek krijgen.

Zowel Taal Doet Meer als Stichting Lina willen graag inhoudelijk afstemmen met het regulier onderwijs en vinden dat dit nog te weinig gebeurt (bron: interview met initiatieven en vrijwilligers). Zij vinden dat er nu door scholen niet altijd voldoende tijd wordt gemaakt om af te stemmen over een leerling of over de aanpak. Zij hebben de indruk dat er hierdoor mogelijk minder wordt bereikt met de leerling, dan als er intensievere afstemming zou zijn. Ook het Stadsnetwerk Gelijke Kansen in Utrecht zou de samenwerking rond de inhoud graag intensiveren.

Stadsnetwerk Gelijke Kansen: *“Er kan veel meer aansluiting zijn op de inhoud, desnoods met behulp van een werkgroep. Meer samenwerking zou beter zijn, maar geeft wel extra belasting. Het is lastig dat het vrijwilligers zijn: die zijn aardig, maar hebben minder verstand van onderwijs en wat er moet gebeuren in een klas. Dat maakt het moeilijk.”*

Ouderbetrokkenheid

Het is volgens vele betrokkenen belangrijk om ook de ouders mee te krijgen in leervraagstukken, zodat het aanvullend leren ook doorwerkt in de ondersteuning door de ouders. Stichting Lina sluit aan bij de behoefte van scholen om het contact met ouders te verbeteren. Scholen hebben vaak moeite om actief contact te houden met ouders van de doelgroep waar Stichting Lina zich op richt, met als gevolg dat over de ontwikkeling van het kind niet ‘correct’ gecommuniceerd kan worden tussen ouder en school. Hierdoor ontstaan volgens Stichting Lina spanningen tussen school en ouders, waarbij ouders soms zelfs scholen als schuldige van een (taal)achterstand aanwijzen. Stichting Lina organiseert contact tussen ouder en school: ouders moeten bij deelname aan het project intensief tijd besteden aan de schoolgang van het kind en bijvoorbeeld deelnemen aan het driehoeksgesprek tussen taalinitiatief, school en ouder. Wanneer ouders niet voldoen aan bepaalde randvoorwaarden die op voorhand worden besproken, kan hun kind niet deelnemen aan de begeleiding vanuit Stichting Lina. Deze intensievere betrokkenheid van

ouders bij de ontwikkeling van het kind, is een meerwaarde voor scholen om een samenwerking aan te gaan met Stichting Lina.

Kennisuitwisseling

De samenwerking met scholen kan een meerwaarde hebben op het gebied van kennisuitwisseling, aldus uiteenlopende betrokkenen. Zo heeft Taal Doet Meer algemene inhoudelijke uitwisselingen met scholen voor regulier onderwijs. Een school voor nieuwkomers faciliteert inhoudelijke expertise aan vrijwilligers van Taal Doet Meer als het gaat om NT2-onderwijs. Af en toe geeft Taal Doet Meer een college waarbij contactpersonen van scholen worden uitgenodigd. Dit soort uitwisselingsmomenten vinden echter niet structureel plaats.

Meerwaarde van taalinitiatieven

Als gevolg van de coronacrisis willen scholen vaker samenwerken met Taal Doet Meer en zijn er meer aanmeldingen. Er lijkt bij scholen meer vertrouwen te zijn in vrijwilligers van Taal Doet Meer sinds de coronacrisis, omdat vaker wordt ingezien dat vrijwilligers – beter dan de leraren – in staat zijn om grip te krijgen op een thuissituatie. Vrijwilligers merken ook dat zij van toegevoegde waarde kunnen zijn voor scholen op dit gebied. Vrijwilligers zijn vaak jonger dan leraren en daardoor in sommige gevallen beter in staat om openheid en transparantie over de leefwereld van het kind naar boven te krijgen. Ook hebben zij beter zicht op de studieplek van het kind, omdat zij bij leerlingen thuis komen, en kunnen zij hierover meedenken. Door dergelijke persoonlijke aandacht – waar een leraar of ouder niet altijd voldoende aan toekomt – groeit het zelfvertrouwen van leerlingen.

School: *“Taal Doet Meer zit in de thuissituatie. Zij kunnen iets bieden wat wij als school niet kunnen bieden voor de specifieke achtergrond van het kind. Zij bieden echt maatwerk wat wij als school niet kunnen leveren.”*

AFSTEMMING MET HET REGULIER ONDERWIJS OVER DE ORGANISATIE

Aanmeldingen

Beide initiatieven krijgen het grootste deel van de aanmeldingen via scholen binnen. Dit zijn de scholen met wie zij samenwerken. Scholen bepalen zelf welke leerlingen zij aanmelden voor het aantal beschikbare plaatsen. Na aanmelding is er bij beide initiatieven een contactmoment tussen de vrijwilliger en de leraar. Verder is er weinig afstemming op organisatorisch vlak.

Voor scholen is belangrijk dat initiatieven aan de geschapen verwachtingen voldoen. Wanneer scholen wordt gevraagd om nieuwe inschrijvingen, wil een school er ook vanuit kunnen gaan

dat leerlingen geplaatst kunnen worden en niet op een wachtlijst hoeven te staan. Bovendien is het werken met vrijwilligers soms kwetsbaar en heeft een school er last van als zij afspraken niet nakomen. Als afspraken niet doorgaan, doet dit wat met de betrouwbaarheid van een school in de ogen van ouders, terwijl een school hier niets aan kan doen. Scholen vinden dat vrijwilligers minder vrijblijvend betrokken moeten zijn.

Contact tussen leraren en begeleiders

Het doel van het contact op managementniveau tussen scholen en initiatieven is om leraren zo min mogelijk te belasten met overdracht en dergelijke. Voor een school is het soms lastig om op managementniveau contact te hebben met initiatieven. De lijntjes moeten kort zijn en het is goed als er slechts één contactpersoon is.

Bij Taal Doet Meer wordt alleen aan het begin van de ondersteuning standaard contact opgenomen met de leraar door de vrijwilliger van Taal Doet Meer. Hierdoor weet de leraar of mentor dat een leerling een buitenschoolse begeleider heeft. Er wordt zoveel mogelijk geprobeerd ook een midden- en eindgesprek te organiseren, maar de bewegingsruimte is hier beperkt. Stichting Lina heeft om deze reden alleen in het begin een gesprek met een leraar.

Er bestaat bij zowel Taal Doet Meer als bij Stichting Lina de wens om het aantal contactmomenten te vergroten. In de praktijk is het contact na aanmelding moeizaam te organiseren voor de initiatieven. Volgens de initiatieven zijn de meeste leraren wel enthousiast over het aanvullend leren en vinden scholen het een meerwaarde, maar moet het management van de school er écht voor kiezen. De school moet tijd maken voor de uitwisseling met een begeleider, en daar ontbreekt het volgens initiatieven en scholen geregeld aan. Nu moet de afstemming tussen begeleider en leraar geregeld in de eigen tijd van de leraar plaatsvinden. Het grootste knelpunt voor beide initiatieven is dan ook de beperkte beschikbaarheid van leraren. Ze zijn overbelast en daardoor niet erg responsief op de mail. Het gaat dus meer over ruimte en tijd dan over motivatie. Initiatieven zien het gebrek aan tijd van leraren als een belemmerende factor om het aanvullend leren diepgaande invulling te geven.

Projectleider: *"Op de meeste scholen waar leerlingen vandaan komen, wordt het over het algemeen prima gevonden dat het kind meedoet aan de ondersteuning vanuit het initiatief, maar wordt er nauwelijks tijd voor vrijgemaakt. De tijd van leraren is kostbaar en of zij deze tijd krijgen, hangt bij iedere school af van de betrokkenheid van de directeur."*

Facilitering door scholen

Scholen spelen een beperkte rol in het faciliteren of organiseren van de ondersteuning. Volgens één school is het een meerwaarde om op organisatorisch vlak samen te werken, omdat dit zorgt voor het ontschotten, waardoor je sterker staat in de stad. Bij Taal Doet Meer faciliteert een school af en toe de locatie van lessen. Een school in Dordrecht is intensiever betrokken bij Stichting Lina en geeft toegang tot de school in de weekenddagen, zodat de begeleiding daar plaats kan vinden. Verder wordt er door deze school elke paar weken op organisatorisch niveau meegedacht hoe het initiatief van Stichting Lina verder kan worden geoptimaliseerd. Vanuit de andere vier scholen waar Stichting Lina contact mee heeft, is er geen bijdrage in tijd of middelen.

Intensiveren

De gemeente Utrecht ziet nog wel mogelijkheden tot het intensiveren van ondersteuning vanuit het initiatief binnen het reguliere onderwijs, zoals ondersteuning van vrijwilligers in de klas. De mogelijk toenemende werkloosheid door de coronacrisis en het lerarentekort geven hier mogelijkheden toe. Extra handen in de klas zouden voornamelijk in achterstandswijken kunnen helpen. Verandering van regelgeving binnen het onderwijs – namelijk dat ook onbevoegden in de klas een taak mogen krijgen en de acceptatie van de inzet vrijwilligers door scholen – zijn hiervoor wel essentieel.

AFSTEMMING OVER FINANCIËN MET HET REGULIER ODERWIJS

Scholen dragen financieel heel weinig (Taal Doet Meer) of niets (Stichting Lina) bij aan de initiatieven voor aanvullend leren. Zowel Taal Doet Meer als beide gemeenten zien wel een meerwaarde van een financiële bijdrage van scholen aan de initiatieven, omdat dit de betrokkenheid vanuit scholen vergroot. Over het algemeen zijn er echter weinig financieringsmogelijkheden voor scholen. Daarom vinden er bij Taal Doet Meer momenteel nieuwe gesprekken plaats met de samenwerkingsverbanden voor passend onderwijs in Utrecht over financiering voor de lange termijn. Er zou dan een raamovereenkomst gesloten worden via deze samenwerkingsverbanden. Het is voor Taal Doet Meer wenselijk om het contact over financiering via het samenwerkingsverband en schoolbestuur te laten lopen, omdat de samenwerking met de scholen anders te gefragmenteerd verloopt. Er zijn erg veel scholen om contact mee te hebben. Ook voor scholen is het lastig om een initiatief rechtstreeks te financieren. Zij moeten dan kiezen tussen de vele projecten die er zijn. Het kan voor scholen wel een meerwaarde hebben om rechtstreeks financiering te geven, omdat ze dan meer kunnen eisen. Echter, een school ziet het niet als haar kerntaak om aanvullend leren te bieden.

Projectleider: *"We hebben eens gezegd dat we ons werk logisch positioneren tussen school en welzijn, dus dat we dat inhoudelijk en financieel ook willen. Dus we werken samen met scholen aan de ene kant en sociale kaart aan de andere kant, ook financieel zou dit passen: school(besturen) betalen mee, gemeente vanuit maatschappelijke rol."*

Volgens de gemeente Utrecht en de gemeente Dordrecht hebben scholen profijt van de initiatieven voor aanvullend leren en zouden zij daarom een financiële bijdrage moeten leveren, zodat het project een gedeelde verantwoordelijkheid wordt. Deze bijdrage zou zowel vanuit een school als vanuit een schoolbestuur (of samenwerkingsverband) kunnen komen. Scholen zouden er volgens de gemeente Utrecht meer bij stil moeten staan wat er thuis extra kan gebeuren door de ondersteuning van een vrijwilliger vanuit Taal Doet Meer. Als je als school wilt dat die begeleiding goed verloopt, zou er volgens de gemeente ook tijd moeten zijn voor leraren. De ondersteuning vanuit Taal Doet Meer heeft ook voordelen voor scholen, zoals betere resultaten, en die worden volgens de gemeente nog niet voldoende erkend door de scholen.

Stichting Lina heeft vooral behoefte aan tijdsinvestering vanuit scholen, zodat er afstemming plaats kan vinden over de leerlingen en de inhoud van de begeleiding. Ook de gemeenten wijzen op deze alternatieve bijdrage van scholen. Met een tijdsinvestering komen de verantwoordelijkheid voor het traject bij het initiatief voor aanvullend leren ook bij de scholen te liggen.

6

Afstemming met gemeenten

Initiatieven voor aanvullend leren hebben te maken met de gemeente waarin zij de begeleiding aanbieden. Gemeenten kunnen er op uiteenlopende wijzen een bijdrage aan leveren. In dit hoofdstuk gaan we in op de afstemming tussen initiatieven en gemeenten op inhoudelijk, organisatorisch en financieel vlak. Dit illustreren we opnieuw aan de hand van de praktijkvoorbeelden 'Taalversterkers' van Taal Doet Meer en 'Kansen bieden is meer dan onderwijs' van Stichting Lina.

INHOUDELIJKE AFSTEMMING MET DE GEMEENTE

Zowel Taal Doet Meer als Stichting Lina moet inhoudelijk verantwoording afleggen aan de gemeente door middel van bijvoorbeeld jaarverslagen. Beide initiatieven hadden voor de coronacrisis met de gemeenten doelen opgesteld over het aantal te begeleiden kinderen. Deelname van kinderen uit achterstandsbuurten met een taalachterstand (niet alleen vanwege een andere thuistaal of migratieachtergrond) werd in beide gemeenten gestimuleerd. Maar voor de coronacrisis was bij beide initiatieven nauwelijks contact over de inhoud met de betreffende gemeenten, over lesmateriaal, methodiek of hun plan van aanpak. Dat laatste bepalen zij zelf in overleg met de deelnemer, ouders of leraar. De gemeenten willen zich ook niet bezighouden met de inhoud van het initiatief.

Taal Doet Meer (Utrecht)

Bij Taal Doet Meer is de afstemming met de gemeente Utrecht sinds de coronacrisis sterk geïntensiveerd. Op een gegeven moment spraken het initiatief en de betrokken ambtenaar elkaar wekelijks, samen met de samenwerkingsverbanden voor passend onderwijs. Door de invloed van de coronacrisis is de noodzaak van de samenwerking met dit type initiatieven blootgelegd, aldus het initiatief. Het is zichtbaarder geworden wat moeilijk gaat in gezinnen en waar de school niet bij komt. De urgentie is daarom duidelijker.

De samenwerkingsverbanden voor passend onderwijs hadden bij de gemeente Utrecht aangegeven hulp te kunnen gebruiken bij het bereiken en ondersteuning bieden aan kinderen uit achterstandswijken gedurende de coronacrisis. De gemeente heeft de samenwerkingsverbanden en Taal Doet Meer uitgenodigd

om te kijken op welke manier ze elkaar kunnen ondersteunen. Door deze afstemming hebben meer kinderen vrijwillige ondersteuning vanuit initiatieven voor aanvullend leren gekregen. De gemeente vindt dit een grote meerwaarde. Voor het aanvullend leren van Taal Doet Meer tijdens de coronacrisis zijn in samenwerking met de gemeente algemene doelen geformuleerd, zoals extra begeleiding voor kinderen die dit van huis uit niet kunnen krijgen om hun schoolachterstand niet verder te laten oplopen. Alle inhoudelijke doelen van Taal Doet Meer sluiten aan op het gemeentelijke beleid.

Stichting Lina (Dordrecht)

Bij Stichting Lina is er meestal een concrete aanleiding om met de gemeente in gesprek te gaan, zoals het opleveren van een rapportage voor het ministerie van OCW waar de betrokken ambtenaar en de stichting gezamenlijk naar kijken. In gesprek met de gemeente informeert het initiatief over de voortgang, het aantal kinderen (en ouders) dat wordt geholpen, de samenwerking met scholen, wat minder goed gaat en waar het initiatief tegenaan loopt. Gezamenlijk kijken ze hoe de gemeente kan ondersteunen bij het oplossen van een probleem. De verwachting is dat het contact zal intensiveren nu het eerste jaar van de pilot voorbij is en vervolgsubsidie gezocht moet worden. Er zijn sinds de start van de coronacrisis geen veranderingen geweest in het contact met de gemeente. Wel spreken ze over het bereiken van kwetsbare kinderen die extra last hebben van de coronamaatregelen.

De gemeente Dordrecht vindt de meerwaarde van het initiatief voor de stad dat het op een groep leerlingen en hun ouders focust die voor de gemeente en scholen moeilijk bereikbaar zijn, namelijk voornamelijk leerlingen met een migratieachtergrond in achterstandswijken. De gemeente wil dat deze leerlingen en ouders meekomen in de stad en verwacht dat het initiatief hieraan bijdraagt.

Verbeterpunten

Verschillende geïnterviewden zien verbeterpunten voor de samenwerking, die naar zij verwachten het initiatief een grote meerwaarde geeft voor de kinderen. Taal Doet Meer en de gemeente Utrecht zien een verbeterpunt voor de inbedding in de gemeente. Omdat Taal Doet Meer met uiteenlopende beleidsdomeinen te maken heeft, is de afstemming binnen de gemeente soms lastig. De gemeentelijke bureaucratie speelt hierbij een rol. De inhoudelijke samenwerking tussen de gemeente en Taal Doet Meer kan volgens het initiatief en de gemeente beter worden vormgegeven als een ambtenaar vanuit de hoek gelijke kansen betrokken zou zijn. Deze ambtenaar zou kunnen kijken waar bij verschillende beleidsdomeinen aangehaakt kan worden, zodat versnippering wordt vermeden en er meer uit de samenwerking kan worden gehaald.

Gemeente: *“Nu valt Taal Doet Meer tussen onderwijs, jeugdhulp en armoede in. Er zijn veel beleidsterreinen waar ze aan raken. Er is een groot aanbod van aanvullend leren in de stad. Vrijwilligerswerk in het algemeen is in de gemeente belegd, maar dat is veel te breed.”*

Het initiatief van Stichting Lina is – net zoals Taal Doet Meer – nog niet bewezen effectief. De gemeente Dordrecht vindt het belangrijk dat er een soort business caseonderzoek wordt gedaan. Met behulp van een dergelijk onderzoek kan het initiatief onderbouwd en waar nodig verbeterd worden. De gemeente wil gezamenlijk aan een dergelijk onderzoek werken.

AFSTEMMING MET DE GEMEENTE OVER DE ORGANISATIE

Meerwaarde

De afstemming op organisatorisch vlak kan volgens de geïnterviewden van grote meerwaarde zijn voor initiatieven voor aanvullend leren. Het aansluiten bij bestaande structuren – zoals bijvoorbeeld aansluiting bij regulier onderwijs – verloopt volgens de initiatieven beter via de gemeente.

Beide gemeenten vinden het een meerwaarde dat de initiatieven werken met vrijwilligers en stimuleren de inzet van de begeleiders, om zo breed maatschappelijk draagvlak te creëren en potentieel in de stad te benutten. Mensen met verschillende achtergronden komen door het vrijwilligerswerk sneller met elkaar in contact. De gemeente Utrecht vindt het werken met vrijwilligers enigszins spannend, omdat er foute types tussen kunnen zitten, wat met kinderen kwetsbaar is. De gemeente heeft een verantwoordelijkheid en moet erop kunnen vertrouwen dat er goed gekwalificeerde vrijwilligers zijn. Het vertrouwen dat Taal Doet Meer door de goede omgang met hun vrijwilligers en het regulier onderwijs creëert, is voor de gemeente belangrijk.

Afspraken

Er zijn bij beide initiatieven enkele afspraken gemaakt met de gemeente op organisatorisch vlak. Bij Taal Doet Meer gaan de afspraken over de aanmeldingen die via de wijkteams binnenkomen en de financiering van de vrijwilligerscentrale, waar veel begeleiders van Taal Doet Meer vandaan komen. Taal Doet Meer maakt verder geregeld gebruik van gratis openbare plekken van de gemeente, zoals bibliotheken. Tijdens de coronacrisis heeft de gemeente gezorgd voor apparatuur (zoals tablets of laptops), en werd de externe communicatie over het initiatief gefaciliteerd.

De gemeente Dordrecht heeft momenteel een kleine rol in de organisatie van het initiatief van Stichting Lina. Nu tipt de gemeente welke scholen en schoolbesturen mogelijk geïnteresseerd zijn en noemen ze het initiatief bij besprekingen met scholen en schoolbesturen.

Verbeterpunten

Zowel Stichting Lina als de gemeente Dordrecht zien een grotere, faciliterende rol voor de gemeente weggelegd om te werken aan kansengelijkheid in het onderwijs. In een ideaal scenario heeft de gemeente op organisatorisch niveau een meer verbindende en leidende rol voor het initiatief. Stichting Lina zou graag zien dat de gemeente organiseert dat het initiatief aan tafel mag bij de overkoepelende gesprekken van de gemeente met scholen en schoolbesturen. Dergelijke bijeenkomsten zouden van toegevoegde waarde zijn voor de erkenning van het nut van het initiatief en voor de inhoud van het aanvullend leren. Momenteel is Stichting Lina de verantwoordelijke voor het verkrijgen en onderhouden van het contact met scholen en leraren, terwijl het netwerk hiervoor met de schoolbesturen ontbreekt. De gemeente wil het initiatief gericht helpen met het aangaan van samenwerkingen met de scholen, juist waar het contact van nature vanwege tijd of middelen niet vanzelfsprekend is. Zij wil voorkomen dat het initiatief met allerlei partijen in gesprek gaat die niets voor het initiatief kunnen betekenen of naar een ander wijzen, zoals nu soms gebeurt door scholen en schoolbesturen.

Gemeente: *“Ik zie het een beetje als mijn taak scholen te stimuleren om aan dit soort projecten mee te doen. Ik snap dat scholen niet zomaar geld kunnen geven. Ik wil ze wel stimuleren om gezinnen mee te laten doen en leraren daar tijd voor te laten maken.”*

Ook de gemeente Utrecht ziet een grotere rol voor zichzelf in het bevorderen van samenwerking tussen Taal Doet Meer en scholen. De gemeente wil ervoor zorgen dat de aansluiting van Taal Doet Meer bij de scholen zo voorspoedig mogelijk verloopt, omdat men inziet dat aanvullende initiatieven van meerwaarde kunnen zijn bij het bestrijden van onderwijsongelijkheid. Het

bestrijden van onderwijsongelijkheid is een van de speerpunten van de gemeente en zij willen hier daarom extra in investeren, bijvoorbeeld door middel van het Stadsnetwerk Gelijke Kansen. Het Stadsnetwerk Gelijke Kansen is een goede manier om samenwerking te bevorderen, aldus betrokkenen. Ook omdat de vrijwilligersorganisaties hierdoor meer positie krijgen, waardoor de spanning afneemt tussen de gemeente, regulier onderwijs en aanvullend leren. Dat scholen vaak geen tijd hebben voor afstemming, wordt op deze manier ondervangen, aldus een expert.

De gemeente Utrecht zou graag zien dat de samenwerking die door de coronacrisis is ontstaan tussen de gemeente, Taal Doet Meer en de samenwerkingsverbanden voor passend onderwijs structureel wordt. Echter, de gemeente heeft geen directe invloed op de scholen en kan dit niet verplichten. Nu was de ontvankelijkheid er bij scholen en dat momentum wil de gemeente proberen vast te houden. De gemeente geeft zichzelf hier een rol in, maar zegt afhankelijk te zijn van scholen.

AFSTEMMING OVER FINANCIËN MET DE GEMEENTE

Gemeenten ondersteunen initiatieven vaak financieel. Taal Doet Meer heeft afspraken met de gemeente over het aantal te bereiken leerlingen. Stichting Lina heeft een inspanningsverplichting. De gemeente Dordrecht vindt het gedeeltelijk financieren van Stichting Lina een meerwaarde, omdat zij op deze manier betrokken blijven en invloed kunnen uitoefenen op het initiatief. Het werken met vrijwilligers is voor gemeenten financieel aantrekkelijk. Het is voor gemeenten echter niet mogelijk om alle begeleiding voor aanvullend leren te financieren, hoe wenselijk ze dit ook zouden vinden.

Zij ondersteunen daarom initiatieven in het zoeken naar alternatieve financiering. Tussen de gemeente Utrecht en Taal Doet Meer is er soms contact om gezamenlijk bij het Rijk financiering aan te vragen, maar hier komt wisselend financiering vandaan. Wanneer de gemeente een andere potentiële financier tegenkomt, wordt dit gecommuniceerd met het initiatief. De gemeente Dordrecht heeft een grote rol gespeeld in het opstarten van Stichting Lina en is, toen er voldoende vertrouwen was ontstaan in het initiatief, met Stichting Lina samen op zoek gegaan naar financiering. Deze werd door de gemeente gevonden bij de Gelijke Kansen Alliantie van het Ministerie van OCW, waarna de gemeente cofinanciering heeft geleverd.

De initiatieven vinden het een nadeel dat de financiering van de gemeenten tijdelijk is. Bij Taal Doet Meer is de financiering steeds voor een jaar en bij Stichting Lina is de financiering voor twee jaar (net zo lang als de financiering vanuit de Gelijke Kansen Alliantie). In een ideaal scenario voor Taal Doet Meer zouden ze een meerjarenfinanciering ontvangen, zodat er vrijheid ontstaat

om zich door te ontwikkelen. Met een langetermijnperspectief kunnen ze zich ook flexibeler opstellen naar scholen. Een meerjarenfinanciering is voor de gemeente Utrecht echter niet mogelijk, vanwege de financieringscyclus van de gemeente. Omdat het initiatief al jarenlang een redelijk stabiele subsidie krijgt, ontlenen ze hier wel rechten aan en kan de gemeente dit niet zomaar afbouwen.

Beide gemeentes zien verbetermogelijkheden in de afstemming op financieel gebied. De gemeente Utrecht vindt zich tekortschieten in de financiering van de aanvullende activiteiten van Taal Doet Meer, omdat de omvang van de te bedienen populatie sinds de coronacrisis op gemeentelijk verzoek is toegenomen. Deze activiteiten zijn in augustus 2020 nog niet financieel gedekt, doordat dit soort ad hoc financiën lastig zijn te organiseren binnen de gemeente.

De gemeente Dordrecht ziet het als haar rol de financiële hobbels weg te nemen, door samen met Stichting Lina te zoeken naar financiering. Hiervoor is het volgens de gemeente essentieel om bewijs te vergaren over het nut van Stichting Lina door het eerder genoemde business caseonderzoek.

De gemeente Dordrecht wil de begeleiding van Stichting Lina niet volledig financieren. Binnen de nieuwe onderwijsvisie van de gemeente past het ruimte te creëren voor scholen om naar eigen inzicht projecten in te kopen die de gemeente heeft goedgekeurd. Men gaat het liefste toe naar een combinatie van verschillende financiers, waaronder een leerling-bijdrage vanuit scholen of het Rijk. Ouders zullen een symbolische bijdrage leveren, zodat hun betrokkenheid naar verwachting wordt vergroot. Volgens de gemeente is het voor Stichting Lina lastig om financiers te vinden, omdat het wordt geleid door één persoon. De gemeente stond daardoor ook enigszins huiverig tegenover het financieren van het initiatief.

7

Conclusies en aanbevelingen

In deze verkennende studie stond de volgende hoofdvraag centraal:

Hoe kan de duurzame samenwerking worden bevorderd tussen enerzijds aanvullend leren (op het gebied van taal), dat kinderen met een migratieachtergrond (8-15 jaar) op basis van vrijwillige inzet krijgen aangeboden, en anderzijds regulier onderwijs en de gemeente?

We hebben dit onderzocht door een groot en klein taalinitiatief voor aanvullend leren te bestuderen. Beide initiatieven zijn op zoek naar een duurzame samenwerking met regulier onderwijs en de gemeente. Bij 'Taalversterkers' van Taal Doet Meer (een groot project dat al jaren draait) gaat het voornamelijk om het verstevigen van het contact, bij het opstartende project 'Kansen bieden is meer dan onderwijs' van Stichting Lina vooral om het opbouwen ervan.

In dit hoofdstuk geven we eerst antwoord op de deelvragen. Hierbij geven we tips om de afstemming te verbeteren. Allereerst gaan we in op de theoretische onderbouwing van de meerwaarde van aanvullend leren. Vervolgens op de vragen hoe de afstemming met het regulier onderwijs en met de gemeente is te verbeteren. Tot slot geven we antwoord op de hoofdvraag.

MEERWAARDE VAN AANVULLEND LEREN

In deze paragraaf geven we antwoord op de vraag:

Welke theoretische onderbouwing is er in de literatuur te vinden over de meerwaarde van inzet van vrijwilligers bij aanvullend leren (op het gebied van taal) voor kinderen met een migratieachtergrond?

De literatuur laat zien dat de toenemende achterstanden van de kinderen met een migratieachtergrond uit de lagere inkomensgroepen de aandacht voor aanvullend leren rechtvaardigt. Aanvullend leren kan kinderen een kans bieden om talenten te ontplooiën en een waardevol instrument zijn om kansengelijkheid te stimuleren. Uit de literatuur blijkt dat het wel belangrijk is dat iedereen toegang heeft tot de taalinitiatieven voor aanvullend leren, door onder andere een gratis aanbod voor leerlingen bij wie potentieel blijft liggen. Tot nu toe hebben niet al deze

leerlingen toegang tot taalinitiatieven voor aanvullend leren waar wordt gewerkt aan schoolvakken en andere vaardigheden (zoals plannen). Het onderzoek naar de toegevoegde waarde van de inzet van vrijwilligers is beperkt en de maatschappelijke waarde ervan kan slecht worden gekwantificeerd. Toch laat kwalitatief onderzoek naar vrijwilligerswerk in het algemeen zien dat het koppelen van een scholier en een vrijwilliger waardevol kan zijn, bijvoorbeeld vanwege de laagdrempelige relatie van een kind met de begeleider. Bovendien is extra aandacht voor taal altijd beter dan geen.

Er kleven ook bepaalde risico's aan de inzet van vrijwilligers. Zo kan het ontbreken van specifieke expertise of pedagogische vaardigheden en in sommige gevallen amateurisme ervoor zorgen dat de ondersteuning niet altijd de gewenste effecten heeft. Ook is er vaak een hoog verloop onder vrijwilligers. Hierdoor kan de continuïteit van het vrijwillige aanbod niet worden gegarandeerd, terwijl dit juist een belangrijke randvoorwaarde is voor het succes ervan. Ten slotte is het van belang dat alle kinderen met een achterstand, ook van gezinnen die zich geen betaalde ondersteuning kunnen veroorloven, toegang kunnen hebben tot dit type initiatieven, wat nu vaak nog niet het geval is. Dat heeft niet zozeer te maken met het risico van de inzet van vrijwilligers, maar wel met de subsidiëring op gemeenteniveau. Om goede vrijwilligers te vinden en continuïteit te waarborgen, zouden verder lokale onderwijsinstellingen (hogescholen, universiteiten) ondersteuning kunnen bieden aan de verschillende initiatieven en vrijwilligers kunnen leveren, waardoor het verloop van vrijwilligers naar verwachting lager wordt.

HET VERBETEREN VAN DE AFSTEMMING MET REGULIER ONDERWIJS

De deelvraag die in deze paragraaf centraal staat is:

Hoe kan de afstemming tussen aanvullend (op het gebied van taal) en regulier onderwijs door vrijwilligers voor kinderen met een migratieachtergrond worden versterkt (inhoudelijk, organisatorisch, financieel)?

De resultaten die in de interviews en expertsessie naar voren kwamen, laten zien dat een goede samenwerking tussen taali-

initiatieven voor aanvullend leren en het regulier onderwijs een meerwaarde heeft. Met een goede samenwerking raken het regulier onderwijs en het initiatief beter op elkaar afgestemd, waardoor het aanvullend leren naar verwachting een grotere bijdrage heeft voor de deelnemers. Leraren en mentoren kennen de leerling goed en weten welke ondersteuning het beste kan helpen om bepaalde gaten in hun kennis te dichtten. Bovendien slaan vrijwilligers een brug tussen school en de thuisomgeving van een leerling, en kunnen zij op een informele manier een ingang vinden bij de ouders en hun contact met school bevorderen. Deze brugfunctie is volgens betrokkenen essentieel en de toegevoegde waarde daarvan kan door initiatieven nog meer worden benadrukt.

De mate waarin de initiatieven contact hebben met scholen en leraren, is uiteenlopend. Niet alleen is er verschil tussen de initiatieven, ook zijn er verschillen tussen scholen. Ook de behoefte aan afstemming tussen de initiatieven en het regulier onderwijs wisselt. Om een betere afstemming tussen verschillende leercontexten te bereiken, kan gekeken worden naar het transformatieproces voor 'boundary-crossing' in het onderwijs: identificatie (bijvoorbeeld het herkennen van de meerwaarde van aanvullend leren voor regulier onderwijs), coördinatie (zoals het hebben van vaste contactmomenten), kritische reflectie (zoals het evalueren of de ervaringen aanpassen van de aanpak om de meerwaarde van het aanvullend leren te bevorderen) en transformatie (bijvoorbeeld structurele kennisuitwisseling tussen regulier onderwijs, initiatieven en eventueel kennisinstellingen).

Met een financiële bijdrage vanuit het onderwijs wordt de betrokkenheid vergroot. Dit is lastig te organiseren, omdat individuele scholen dan moeten kiezen tussen uiteenlopende initiatieven voor aanvullend leren en zij niet als kerntaak hebben aanvullend leren te organiseren. Dergelijke ondersteuning zou ook via schoolbesturen of samenwerkingsverbanden georganiseerd kunnen worden.

Om de afstemming zo goed mogelijk te laten verlopen en een meer duurzame samenwerking te realiseren, kwamen de volgende werkzame elementen naar voren:

- Zoek een balans tussen het eigen aanbod en de behoefte van de school voor ondersteuning aan leerlingen. De behoefte van scholen voor ondersteuning is geregeld gericht op huiswerkbegeleiding of aansluiting bij de schoolmethode.
- De school moet tijd investeren in het contact met het initiatief en de vrijwilligers. De leraar of mentor moet tijd vrijmaken voor uitwisseling met het initiatief.

- Maak gebruik van elkaars expertise en wissel deze uit. Organiseer bijvoorbeeld kennisbijeenkomsten of sluit aan bij het contact dat een begeleider of mentor heeft met ouders (zoals bij oudergesprekken).
- Maak duidelijke afspraken over de verwachtingen (waaronder de doelen van de ondersteuning) en voldoe hieraan. Heb het met elkaar over wat aan beide kanten de toegevoegde waarde kan zijn van de samenwerking, en hoe de aanpakken mogelijk van elkaar verschillen.
- Zorg voor korte lijntjes, bijvoorbeeld door vaste contactpersonen aan te wijzen.
- Een financiële bijdrage vanuit scholen kan de betrokkenheid bij het taalinitiatief voor aanvullend leren vergroten. Deze bijdrage kan ook vanuit schoolbesturen, samenwerkingsverbanden voor passend onderwijs of het Rijk komen (eventueel per leerling).

HET VERBETEREN VAN DE AFSTEMMING MET DE GEMEENTE

In deze paragraaf geven we antwoord op de vraag:

Hoe kan de afstemming tussen aanvullend leren (op het gebied van taal) door vrijwilligers voor kinderen met een migratieachtergrond en de gemeente worden versterkt (inhoudelijk, organisatorisch, financieel)?

Door een goede afstemming tussen de gemeente en initiatieven voor aanvullend leren, komen zij meer op één lijn wat betreft hun verwachtingen. Bovendien kan de samenwerking tussen een initiatief en bestaande structuren (zoals scholen en wijkteams) door de gemeente verstevigd worden. Hierdoor krijgen meer kinderen die het nodig hebben de ondersteuning en toont de gemeente betrokkenheid bij het initiatief. Het werkt het beste wanneer er een vaste contactpersoon is bij zowel de gemeente als bij het initiatief, en er voldoende contactmomenten zijn.

Voor gemeenten hebben taalinitiatieven voor aanvullend leren voor leerlingen met een migratieachtergrond een meerwaarde. De initiatieven bereiken gezinnen die over het algemeen niet voldoende meedraaien in de maatschappij of een lage betrokkenheid hebben bij school, en hebben daardoor een meerwaarde voor het kind, het gezin en de maatschappij. Bovendien is het een meerwaarde voor de algemene ontwikkeling van begeleiders, omdat die in contact komen met mensen met een andere achtergrond. Begeleiders kunnen een waardevolle ingang zijn bij het zicht krijgen op de thuissituatie en het contact met de ouders stimuleren.

Met het financieren van projecten kunnen gemeenten helpen kansenongelijkheid tegen te gaan, omdat zij ervoor kunnen zorgen dat meer leerlingen toegang hebben tot taalinitiatieven

voor aanvullend leren. Bovendien kunnen gemeenten eisen stellen aan projecten wanneer zij financier zijn. Voor het zoeken van andere financiering is een samenwerking tussen gemeente en initiatief van belang. Zeker voor beginnende initiatieven is het handig als zij worden ondersteund in het vinden van alternatieve financiering. Het is zonde van gemeenschapsgeld als een project niet kan worden voortgezet omdat er te weinig geld is, terwijl een gemeente hier jaren op in heeft gezet en ook achter een project staat.

Voor een goede afstemming met de gemeente, kan naar de volgende werkzame elementen gekeken worden:

- Zorg voor een gemeenschappelijke visie op de meerwaarde van de samenwerking.
- Stuur als gemeente op de samenwerking tussen bestaande structuren (zoals met regulier onderwijs) en initiatieven voor aanvullend leren. Dit kan bijvoorbeeld door gezamenlijke bijeenkomsten te organiseren.
- Wijs vaste contactpersonen aan bij de gemeente en het initiatief en zorg voor voldoende contactmomenten.
- Ga gezamenlijk op zoek naar alternatieve financiering, ook op Rijksniveau. Op scholen zijn tijd en financiën vaak het grootste struikelblok om samen te werken met taalinitiatieven voor aanvullend leren. Wanneer je als gemeente wilt dat scholen (of schoolbesturen of samenwerkingsverbanden) hierin investeren, creëer daar dan de mogelijkheden voor.

EEN DUURZAME SAMENWERKING

Over de meerwaarde van de taalinitiatieven voor aanvullend leren twijfelen de betrokkenen niet. Zeker voor leerlingen met een migratieachtergrond, kunnen de initiatieven een belangrijke bijdrage leveren. Scholen hebben vaak moeite contact te houden met hun ouders. Bovendien verschillen deze kinderen op een aantal punten van kinderen met een taalachterstand zonder migratieachtergrond. Zo kan er sprake zijn van cultuurverschillen (en daarmee andere normen en waarden), een andere thuistaal, en beperkte kennis van het Nederlandse schoolstelsel bij ouders en de pedagogische uitgangspunten die daar gelden. Aanvullend leren vanuit vrijwilligersorganisaties sluit vaak beter aan op de doelgroep dan het reguliere onderwijs. Zo kent Stichting Lina de doelgroep goed, weet welke normen en waarden er thuis gelden en hoe zij hierop in kunnen spelen. Door de huidige coronacrisis is nog duidelijker geworden dat aanvullend leren voor een deel van de kinderen noodzakelijk is.

Zoals hierboven blijkt, kan de afstemming met anderen op uiteenlopende manieren verbeterd worden. Daarnaast kan een initiatief aan bepaalde voorwaarden voldoen, waardoor de

afstemming gemakkelijker wordt. Zo helpt een professionele begeleiding van vrijwilligers om het vertrouwen van scholen en gemeente te vergroten. Bovendien is het tonen van de meerwaarde van taalondersteuning voor leerlingen met een migratieachtergrond een manier om de samenwerking te bevorderen. Zeker initiatieven die een goede relatie hebben met deze, soms lastig te bereiken doelgroepen, kunnen hun nut en noodzaak hiermee aantonen. Een spanningsveld blijft dat het lastig is de afstemming goed te organiseren, zonder de bestaande structuren in het onderwijs te zwaar te belasten. In vervolgonderzoek zou gericht kunnen worden op de onderbouwing en effectiviteit van dit type initiatieven.

Er wordt daarom vaak gewezen op het aansluiten bij 'hogere structuren' op gemeentelijk niveau (samenwerkingsverbanden) en op landelijk niveau (ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap, OCW). Door intensief overleg met de gemeente en scholen, waarin duidelijk naar voren komt hoe belangrijk aanvullend leren is, kan een structurele samenwerking tot stand komen. In Utrecht heeft Taal Doet Meer inmiddels een structurele samenwerking via het Stadsnetwerk Gelijke Kansen, waar onder andere kennisinstellingen (zoals de Universiteit Utrecht), scholen en andere vrijwilligersorganisaties zijn aangesloten (zie ook hoofdstuk 4).

Er is ook nog een andere manier om de samenwerking een meer duurzaam karakter te geven. Een groot project als Taalversterkers van Taal Doet Meer kan een zelfde positie krijgen als een samenwerkingsverband voor passend onderwijs. Alle scholen in het regulier onderwijs, speciaal basisonderwijs, voortgezet speciaal onderwijs en de scholen voor speciaal onderwijs van de clusters 3 en 4 zijn aangesloten bij een samenwerkingsverband voor passend onderwijs (voor primair of voortgezet onderwijs). De samenwerkingsverbanden organiseren de extra ondersteuning op scholen vanuit de afspraken over de begeleiding en ondersteuning in de regio. Wanneer een groot project als Taalversterkers van Taal Doet Meer hier onderdeel van wordt, kan de bekostiging vanuit het Rijksbudget komen, in plaats vanuit het gemeentelijk budget, omdat de ondersteuning dan wordt geboden vanuit de scholen. Dergelijke projecten zouden ook eenzelfde soort positie kunnen krijgen in een nieuw te vormen samenwerkingsverband voor taal. Hiermee wordt aanvullend leren onderdeel van de scholen. Hier hoort dan ook controle vanuit de inspectie voor onderwijs bij.

Qua financiering zijn er verschillende mogelijkheden voor initiatieven. Gemeenten kunnen hun financiering vaak maar voor één of twee jaar vastleggen vanwege de financieringscyclus die geldt binnen een gemeente. Het Rijk ondersteunt geregeld projecten, bijvoorbeeld vanuit het bevorderen van gelijke kansen via de

Gelijke Kansen Alliantie. Stichting Lina kon met een dergelijke financiering beginnen. Daarnaast zijn er fondsen en legaten die projecten kunnen ondersteunen. Hier maakt Taal Doet Meer al vaak gebruik van. De Gelijke Kansen Alliantie zou in haar uitvoerende taken bovendien meer aandacht kunnen besteden aan de samenwerking tussen regulier en aanvullend leren. Op deze manieren kan de (financiële) toekomst van taalinitiatieven voor aanvullend leren op de lange termijn worden gegarandeerd en kunnen de initiatieven zich verder ontwikkelen en beter aansluiten op het regulier onderwijs.

8

Literatuurlijst

- Bellaart, H., Achahchah, J., & Badou, M. (2019). *Duurzame bruggen bouwen: Onderzoek naar de samenwerking tussen lokale migrantenorganisaties en formele instellingen*. Utrecht: Kennisplatform Integratie & Samenleving.
- Berdowski, Z., Berger, J., & Bal, J. (2010). *Geld naast de school: Private uitgaven in basis- en voortgezet onderwijs*. Zoetermeer: Panteia.
- Boer, H. de, Bosker, R. J., & Werf, M.P. van der (2010). Sustainability of teacher expectation bias effects on long-term student performance. *Journal of Educational Psychology*, 102(1), 168.
- Bronkhorst, L., & Akkerman, S. (2016). At the boundary of school: Continuity and discontinuity in learning across contexts. *Educational Research Review*, 19, 18-35.
- CAOP (2018). *Onderwijs aan het werk: Analyses, feiten en visies over werken in het onderwijs*. Den Haag: CAOP.
- CPB (2020). *Ongelijkheid van het jonge kind*. Den Haag: Centraal Planbureau.
- Damhuis, C.M.P. (2018). *Taalversterkers: Samenwerking tussen formeel & informeel onderwijs*. Utrecht: Universiteit Utrecht, Onderwijsadvies & Training.
- Elffers, L., Fukkink, R., Jansen, D., Helms, R., Timmerman, G., Fix, M., & Lusse, M. (2019). *Aanvullend onderwijs: leren en ontwikkelen naast de school: Een verkennende schets van het landschap van aanvullend onderwijs in Nederland*. Nationale Wetenschapsagenda.
- Geus, W., de & Bisschop, P. (2017). *Licht op schaduwonderwijs*. Utrecht: Oberon.
- Granger, R.C. (2010). Understanding and improving the effectiveness of after-school practice. *American Journal of Community Psychology*, 45(3-4), 441-446.
- Inspectie van het Onderwijs (2016/2017). *Staat van het Onderwijs*. Utrecht: Inspectie van het Onderwijs.
- Lauer, P.A., Akiba, M., Wilkerson, S.B., Apthorp, H., Snow, D., & Martin-Glenn, M. (2006). Out-of-school-time programs: A meta-analysis of effects for at-risk students. *Review of Educational Research*, 76(2), 275-313.
- Metz, J., & Meijs, L. (2015). Pedagogische betekenis van vrijwilligerswerk. *Jeugdbeleid*, 9(2), 55-62.
- Movisie (2017). *Waarde vrijwillige inzet*. Verkregen op 12 november 2020, via: <https://www.movisie.nl/artikel/waarde-vrijwillige-inzet>
- Onderwijsraad (2018). *Doorgesloten differentiatie in het onderwijsstelsel*. Den Haag: Onderwijsraad.
- Onderwijsstad (2016). *Informeel onderwijs: Een Dordtse verkenning*. Dordrecht: Gemeente Dordrecht.
- Schmidt, W.H., Burroughs, N.A., Zoido, P., & Houang, R.T. (2015). The role of schooling in perpetuating educational inequality: An international perspective. *Educational Researcher*, 44(7), 371-386.
- UNICEF (2018). *An Unfair Start: Inequality in Children's Education in Rich Countries*. Florence, Italië: UNICEF.

Bijlage 1 Methodologische verantwoording

Dit onderzoek bestond uit een literatuurstudie en interviews. De literatuurstudie is uitgevoerd door zoektermen gerelateerd aan aanvullend leren in te voeren in Google Scholar. Daarnaast is via de snowball-methode literatuur verzameld, en is gebruik gemaakt van de literatuur die werd aangeleverd door verschillende experts.

Voor deze verkennende studie zijn 12 semigestructureerde interviews van 1 tot 1,5 uur uitgevoerd. We hebben gesproken met betrokkenen van de bestudeerde initiatieven voor aanvullend leren, zoals projectleiders, vrijwilligers en een deelnemer. Daarnaast hebben we gesproken met scholen waar een van de initiatieven mee samenwerkt en met de betrokken gemeenten. Tot slot hebben we gesproken met experts op het gebied van aanvullend leren. Eén van deze interviews was met twee experts tegelijk. Omdat het contact met de scholen nog niet structureel is georganiseerd, is het niet mogelijk geweest een school in Dordrecht te spreken. Vanwege de coronamaatregelen was het ook niet mogelijk om een deelnemer van het project van Stichting Lina te spreken.

Een overzicht van de respondenten van de interviews:

1. Projectleider Taal Doet Meer
2. Projectleider Stichting Lina
3. Ib'ër school 1 in Utrecht
4. Ib'ër school 2 in Utrecht
5. Vrijwilliger 1 Taal Doet Meer
6. Vrijwilliger 2 Taal Doet Meer
7. Deelnemer Taal Doet Meer
8. Gemeente Utrecht
9. Gemeente Dordrecht
10. Expert 1 Universiteit van Amsterdam
11. Expert 2 Universiteit van Amsterdam
12. Expert 1 Universiteit Utrecht
13. Expert 2 Universiteit Utrecht

In de expertbijeenkomst zijn de voornaamste resultaten, tips en aanbevelingen besproken. Aan de hand van deze bijeenkomst is de conclusie aangescherpt. Aan de expertbijeenkomst hebben de volgende zes personen deelgenomen:

1. Selman Ince (Stichting Lina)
2. Mart de Koning (Gemeente Dordrecht)
3. Karin van Look (Onderwijsadvies en -training Universiteit Utrecht)
4. Anne Matten (Taal Doet Meer)
5. Anne Rutten (Stadsnetwerk Utrecht)
6. Jetta Spaanenburg (Samenwerkingsverband Utrecht PO)

Graag danken wij alle deelnemers en andere betrokkenen van harte voor hun bijdrage! In het bijzonder danken wij Merlijn Slothouber van Taal Doet Meer voor haar bijdrage aan dit verkennende onderzoek.

Kennisplatform Integratie & Samenleving

Colofon

Financier: Ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid
Auteurs: A.L.C. van Loon-Dijkers, MSc
A.L. Brock, MSc
Met medewerking van: Drs. H.B. Bellaart
Dr. M. van Rooijen
Foto omslag: 123RF, Stockfoto (espies, 159348768)
Ontwerp: Design Effects
Uitgave: Kennisplatform Integratie & Samenleving
P/a Kromme Nieuwegracht 6
3512 HG Utrecht
T (030) 230 3260

De publicatie kan gedownload worden via de website van het Kennisplatform Integratie & Samenleving: <http://www.kis.nl>.

ISBN 978-94-6409-056-7

© Kennisplatform Integratie & Samenleving, Utrecht 2021.
Het auteursrecht van deze publicatie berust bij het Verwey-Jonker Instituut.
Gedeeltelijke overname van teksten is toegestaan, mits daarbij de bron wordt vermeld.
The copyright of this publication rests with the Verwey-Jonker Institute. Partial reproduction of the text is allowed, on condition that the source is mentioned.

KENNISPLATFORM INTEGRATIE & SAMENLEVING

Kennisplatform Integratie & Samenleving doet onderzoek, adviseert en biedt praktische tips en instrumenten over vraagstukken rond integratie, migratie en diversiteit. Daarnaast staat het platform open voor vragen, signalen en meningen en formuleert daar naar beste vermogen een antwoord op.

Deze kennisuitwisseling is bedoeld om een fundamentele bijdrage te leveren aan een pluriforme en stabiele samenleving. Blijf op de hoogte van alle projecten, vragen en antwoorden en andere kennisuitwisseling via www.kis.nl, de [nieuwsbrief](#), [Twitter](#) en [LinkedIn](#).

